

Berättelser om bland annat scientologkyrkan inifrån (bilden) och hur man behandlar »seksjuka« tas upp i denna bok om ett angeläget ämne.

Handbok i tillfrisknande från seksjukan

SEKTSJUKA

bakgrund–uppbrott–behandling.

216 sidor.

Författare: Gudrun Swartling, Håkan Järvå, redaktörer.

Förlag: Studentlitteratur; 2009.

ISBN: 978-91-44-05560-2.

»Det var vår i Köpenhamn, året var 1983.« Så inleder Håkan Järvå, redaktör för och en av författarna till boken »Seksjuka. Bakgrund – uppbrott – behandling«, det första kapitlet »Påverkan och manipulation«. Järvå fångar omedelbart läsarens intresse genom sin berättelse om hur han 1983 gjorde dagliga joggingturer på Ströget i Köpenhamn som ett led i Scientologkyrkans rehabiliteringsprojekt för misshagliga medarbetare. Han tvingades i stark kyla doppa strimlat papper i en hink med iskallt vatten för att sedan krama ur vattnet. Han utsattes för mangling av tre sk missionärer som ville veta vilka brott han begått. Efter någon timmes behandling förstod han plötsligt vilken usel människa han var. Det skulle sedan ta nästan tio år innan han helt och hållet kunde ta avstånd från läran. Insikten om att ha blivit lurad kom till honom som en blixtnad från klar himmel.

Bokens tolv kapitel har sex författare med delvis olika utbildningar och erfarenheter. Tre har tidigare varit medlemmar i sektaristiska rörelser medan en är anhängig till en tidigare medlem av en sådan rörelse.

Med sekt menas enligt National-

encyklopedin (1995) »en religiös grupp som markant avviker från den eller de religiösa huvudlinjerna i ett samhälle. Termen används även för att beteckna (mindre) politiska ytterlighetsgrupper o.d.«

En systematisk indoktrinering i en sekt kan ibland leda till psykiska störningar i svåra fall av psykisk valör. I Sverige saknas statistik på förekomsten av sektrelaterade psykiska störningar.

Förordet är författat av läkaren och riksdagsledamoten Barbro Westerholm. 1995 biföll riksdagen hennes motion »Andlig kränkning« om destruktiva rörelser och deras hälsokonsekvenser. En utredning tillsattes som 1998 presenterade »I God Tro« (SoU 1998:113). Det saknas en samlad kunskap om nya religiösa rörelser, konstaterade utredningen, som bl.a. föreslog en speciell forskningssatsning på barnens situation inom dessa rörelser. Remissbehandlingen visade att det inom hälso- och sjukvården fanns stöd för utredningens förslag, men sedan dess har mycket litet hänt. Detta trots en så allvarlig händelse som våldsdåden i Knutby 2004 (mord och mordförsök). Bristen på åtgärder kan delvis förklaras av vår grundlagsskyddade religionsfrihet, men som det står i boken: »... det vore samtidigt absurt att tillåta vad som helst i religionens namn.«

I skenet av ovanstående kunskapsluckor är det glädjande att det nu har kommit ut en bok på svenska i ämnet. Boken ger viktiga insikter men har en del re-

daktionella brister. Trots den intresseskapande inledningen är speciellt de två första kapitlen om teoretiska aspekter snåriga med en del upprepningar. Ett exempel är beskrivningen av vad som kännetecknar en totalitär eller manipulativ rörelse enligt Steven Hassans modell BITE. Man undrar varför både denna modell och Leon Festingers dissonanstheori, som den bygger på, behöver förklaras både i kapitel ett och två.

I texterna nämns ordet »chanting« flera gånger. Första gången ordet dyker upp är på sidan 30 men då utan förklaring. Först på sidan 71 anges att ordet betyder ett rabblande av fraser. I sammanhanget nämns också »tungotal«. Som läsare kan man undra vad skillnaden mellan chanting och tungotal är.

Till de bästa avsnitten hör behandlings- och vårdkapitlen, inte minst fallbeskrivningarna av bl.a. psykiatern Leena Maria Johansson. Det är bra att det i slutet av boken finns hänvisningar med adresser och telefonnummer till några hjälporganisationer.

Sammanfattningsvis: Boken fyller ut kunskapsluckor i ett angeläget ämne: seksjuka. Det finns redaktionella brister i boken vilka bör åtgärdas till en andra upplaga. Det vore bra med en förklarande ordlista då en del uttryck »flyter omkring« i texterna.

Boken har, framför allt om den omarbetas enligt ovan, en viktig plats att fylla vid utbildningar av läkare (främst psykiater) och annan vårdpersonal i sektrelaterade psykiska störningar.

Jan Halldin

leg läkare, med dr,

Danderyd

jan.halldin@gmail.com

Lärobok i bemötandets svåra konst

KOMMUNIKATION

Samtal och bemötande i vården

445 sidor.

Författare: Björn Fossum, redaktör.

Förlag: Studentlitteratur; 2007.

ISBN: 978-91-4404-709-6.

Oavsedd om vi avser att påverka eller inte så påverkas patienters förtroende av hur vi bemöter och kommunicerar med både patienter och närstående. Och patienters förtroende för sjukvården påverkar deras benägenhet att söka sjukvård eller undvika den. Detta påverkar i sin tur deras benägenhet att själva ta ansvar för sin hälsa och eventuell behandling av sin sjukdom. Indirekt kan alltså kommunikation och bemötande få konsekvenser för patientsäkerheten inom hälso- och sjukvården.

Mot denna bakgrund är det av värde att vi får tillgång till litteratur om hur vi kan förbättra våra kommunikativa färdigheter och vårt bemötande. Inom läkarutbildningen finns kommunikation och bemötande med i de utbildningsavsnitt som berör professionell utveckling. Men läkares eget sätt att kommunicera och bemöta patienter har förstås också stor betydelse för hur de studerande kommer att agera när de träffar patienter, närstående, kolleger och andra personer som arbetar inom sjukvården. Läkare fungerar som förebilder oavsett om de själva är medvetna om det eller inte. Därför kan även läro-

böcker i kommunikation och bemötande vara av speciellt stort värde för läkare som fungerar även som lärare.

Föreliggande bok är indelad i fyra huvud-

delar:
1/ generell kunskap inom kommunikation
2/ särskild kunskap om samtal och bemötande
3/ kommunikationsmo-

deller som kan förbättra samtal samt
4/ speciella aspekter på kommunikation och bemötande.

En rad olika författare ger sin syn på vad kommunikation är och hur det goda samtalet kan genomföras. Det finns både teoretiska och praktiska råd och tips om hur man kan gå till väga. Vissa kapitel är sålunda mycket konkreta och matnyttiga, exempelvis kapitel om att kommunicera via tolk och hur man kan underlätta det goda samtalet, hur man använder sig av öppna frågor etc.

Ett kapitel handlar om det som Habermas kallade »Herrschaftsfreie Kommunikation« och som kontrasteras mot Foucaults teser om maktspråk och härskarstrategier. Detta kapitel blir dock inte relaterat till exempelvis diskussionen om följsamhet och motiverande intervjuer, som ju kan uppfattas som en sofistikerad form av manipulation. Det är tänkvärt att uttryck som »medicinsk paternalism« och »patient-

autonomi« enbart används få gånger, och det finns inga definitioner eller analys av begreppen – inte ens när man tar upp frågan om »empowerment«. Det framgår sålunda tydligt att det är pedagoger, psykologer och vårdgivare som skrivit boken.

Boken har både sin styrka och sin svaghet i att så många olika författare med olika perspektiv och erfarenheter har medverkat. Det innebär att vi får olika bud om vad ett professionellt förhållningssätt innebär beroende på om vi befinner oss inom pediatrik, palliativ medicin eller allmänmedicin, om det handlar om genusperspektiv eller kulturkrockar etc. Men det innebär också att de olika författarna använder sig av olika begrepp och referensramar, och det kan vara förvirrande för den icke-initierade läsaren. Det är dock ett problem som alla böcker av denna typ av antologier lider av.

Boken är ett värdefullt bidrag till litteraturen inom området trots att jag saknar medverkan av en medicinetiker för att diskutera etiska begrepp och bakomliggande värderingar och människosyn och dessa begrepps betydelse för bemötande. Boken ger en utmärkt grund för både lärare och studenter inom vårdrkten i den svåra konsten att kommunicera, samtala och bemöta patienter, närstående och kollegor.

Niels Lynøe

professor,

Centrum för bioetik,

Karolinska institutet, Stockholm

Etik utan gränser – men var är Sokrates?

MEDICINSKA ETIKENS ABZ

412 sidor.

Författare: Niels Lynøe, Niklas Juth.

Förlag: Liber; 2009.

ISBN 978-91-47-09413-4.

Lexikonet inleds med ett mycket tänkvärdt förord av P C Jersild – »Den gränslösa etiken«. Läs det! Där sägs bl a att det dröjt länge innan den medicinska etiken fått sin rättmätiga plats i läkarutbildningen. Tidningsläsare konfronteras ofta med frågor som rör aborter, aktiv dödshjälp, fusk i forskningen, gen-etik, information, läkarassisterat självmord, medicinsk paternalism,

placebo-effekten och stamceller. I detta lexikon får läsarna besked om vad dessa och andra ord betyder och de främsta argumenten för och emot. De viktigaste namnen inom etiken

och några namn inom den medicinska forskningen nämns också.

Jag saknar dock Sokrates. Han upp-

fattas ofta som en av etikens grundare och bör ha ett eget uppslagsord. Till exempel beundras han av många inom filosofin.

I författarnas introduktion till lexikonet sägs att syftet med detta lexikon i första hand är att det ska kunna fungera som undervisningslitteratur i medicinska utbildningar som innefattar medicinsk etik. De hävdar också att det bör rekommenderas till alla som sysslar med etiska frågor – bl a läkare och sjuksköterskor (inom klinik och forskning) samt etiska kommittéer.

Även moralfilosofer (som är intresserade av tillämpad etik) har stor nytta av

Inspiration och stöd till allmänmedicinare

ALLMÄNMEICINENS VARDAG

– mitt i det mänskliga
320 sidor.

Författare: Christer Petersson.

Förlag: Studentlitteratur, 2009.

ISBN 978-91-44-04867-3.

Jag sträckläste boken »Allmänmedicinens vardag – mitt i det mänskliga«. Den senare delen av titeln antyder att texten inte gör anspråk på vetenskaplighet. Det gör boken extra värdefull.

Christer Peterssons syfte är av allt att döma att presentera en trovärdig bild av den verklighet dagens allmänläkare arbetar i, hur den har utvecklats, är och ser ut att bli. Han vill också visa att allmänmedicinsk verksamhet är en spännande, viktig och utvecklande valmöjlighet för unga läkare. Författaren når målet genom att sammanfatta hur allmänmedicinen föddes och växte fram som specialitet. Han bandar samtal med strategiskt utvalda, mogna, kollegor och till sist med en relativt ung allmänläkare. Efter vart och ett av de öppna diskussionernas olika teman reflekterar författaren själv över de intervjuades föreställningar om allmänmedicinen som praktisk specialitet och som akademiskt självständig disciplin.

Författaren talar inte om för oss hur vi ska se och tänka. Vi ges förtroende att själva sluta oss till vad som finns att hämta i, bakom och under texten. Boken är filosofisk och dialogisk. Den ger hopp och inspiration och kan få många kollegor att ta upp tråden, spinna vidare och se till så att dialogen kring det eventuellt allmänna hos den alltid särskilda patienten hålls levande. Sammantaget ger oss Christer Petersson en lätt igenkännbar och trovärdig bild av

Foto: Colourbox

Christer Petersson har skrivit en värdefull bok om den mänskliga aspekten av allmänmedicinarens vardag med sina patienter.

både glädjeämnen och möten med patienter som plågar vår självkänsla och får oss att tvivla på kvaliteten i vår kunskap och färdighet. Frågan är ändå om inte återgivna, lätt redigerade samtal hade kunnat reduceras i omfång. Unga kollegor kan tappa tålamodet och gå bort sig i samtalen.

Ett välkänt problem med kvalitativt anlagda, öppna samtal är att den som leder dem gärna hör och kanske i intervjuerna till och med lockar fram omedvetet önskade synpunkter. Det hade varit spännande att också få läsa om samtal med ett par välartikulerade biomedicinskt fundamentalistiska allmänläkare i 60-årsåldern. Sådana texter hade kunnat kasta historiskt ljus också över frågan om invärtesmedicinare och blivande professorer i allmänmedicinens begynnelse kan ha bidragit till att utforma vår specialitet till en specifikt humanorienterad sådan eller till en »biomedicin light«, en »allt-möjligt-specialitet«.

Boken om vår allmänmedicinska vardag kommer att ge både nuvarande och blivande läkare inspiration och stöd att

utveckla vår specialitet till en verklig sådan. Den kommer att kunna locka fram specifikt humanorienterade tankar ur våra biomedicinskt dominerade verklighetsföreställningar. Både författaren och hans kollegor är dessutom alla medvetna om att biomedicinsk kunskap kommer bäst till sin rätt om den tillämpas med omdöme.

Det som gör boken extra värdefull är författarens egna tolkningar av filosofiska, skönlitterära och poetiska texter. Hans lågmälda reflexioner kring konsens möjligheter är spännande att läsa. De bekräftar värdet av att i möten med patienter söka mer än överensstämmelse mellan vår kunskapskartas fakta-tecken och det vi tycker oss kunna se. Det finns många betydelser och intressant mening i människors uttryckta symtomupplevelser.

En recension brukar avslutas med en jämförelse med likartade böcker. Sådana finns inte.

Olle Hellström

MD, distriktsläkare,
Vårdcentralen Jakobsgårdarna, Borlänge
olle.hellstrom@ltdalarna.se

boken. Den tar förutom etik i vården och namn på några medicinska forskare också upp en rad vetenskapsteoretiska frågor och exempel på forskning. De senare nämns mest därför att de avviker från goda forskningsnormer.

Jag håller med författarna om att vetenskapsteoretiska frågor i många fall innehåller eller inbegriper värdefrågor och därför mycket väl hör hemma i ett lexikon som detta. När det gäller hänvisningar till litteraturen på området nämner författarna rätt många (och jag kan komma på många flera). Synd att referenslistan inte är helt alfabetiskt

ordnad. Men detta kan enkelt ändras i en andra upplaga.

En annan möjlig kritik är att författarna tycks tro att kognitivismen är sann. (Kognitivism är en moralfilosofisk teori som hävdar att moraliska utsagor är sanna eller falska.) I enlighet med denna ståndpunkt tycks författarna tro att det går att ha mer eller mindre välgrundade uppfattningar om vilka moraliska utsagor som är sanna. Men non-kognitivismen medger också att mer eller mindre goda skäl kan ges till stöd för moraliska utsagor. (Non-kognitivismen

förnekar att moraliska utsagor kan vara sanna eller falska.)

De två författarna säger att titeln på boken är inspirerad av »Kärlekens ABZ«, som är skriven av Inge och Sten Hegeler (1962). Författarna till »Kärlekens ABZ« ville inte att boken skulle heta ABC. Vem vill läsa en ABC, som är en bok för nybörjare? På samma sätt ville inte författarna av detta lexikon att det skulle vara en ABC-bok.

Tore Nilstun

professor emeritus,
enheten för medicinsk etik,
Lunds universitet